

fecero anima pueri huius ad interiora eius. Hinc patet quod recesserat anima: hoc est quod vere mortuus erat. Vnde & subiugitur.

Et exaudiuit dominus vocem Eli' iahu: & reuersa est anima pueri ad interiora eius, & reuixit. vera enim resuscitatio mortui describitur. Et hic est primus mortuus qui ab initio mundi resuscitatus est. Tulitque Eli' iahu puerum, & deposuit eum de cœnaculo in domum, & dedit illum matri sue: & ait Eli' iahu, en. Hebraice habetur. vide, viuit filius tuus. sed sensus in idem redit. Dixitque mulier ad Eli' iahu: nunc hoc cognoui. Hinc apparet mulierem illo modico tempore quo fuerat apud eam Elias admiratam quidem fuisse & veneratam virum dei, non tamen credidisse duo subiuncta, quod vir dei es. Nomen est Elohim. Et ad internam Eliæ bonitatem refertur esse virum dei, credidit enim ex hoc facto quod vere cor Eliæ erat sanctum coram summo iudice. & verbum domini in ore tuo verum est. Hebraice habetur. veritas. Alterum quod clare credidit tunc narratur: videlicet quod verbum summi dei in ore Eliæ (hoc est quod Elias dicebat ex parte summi dei) esset veritas. Ante resuscitationem siquidem filii credebat quidem hæc, sed non plena certitudine clarificata erat mens eius: & propterea dicit se nunc cognouisse in hoc inaudito à seculis facto.

CAPVT XVIII.

Post dies autem multos. in domo mulieris transactos. verbum domini factum est ad Eli' iahu in anno tertio. à verbo domini ad eundem facto ut recederet & absconderet se. Ita quod ab illa reuelatione usque ad istam fluxerunt tres anni. siccitas enim durauit annis tribus & mensibus sex: sed primis sex mensibus Elias mansit manifestus in terra Israel, nullo inferente ei molestiam, putantibus omnibus quod naturalis esset siccitas: sed dum viderent nimis protrahi, & conferrent verba Eliæ, volebat rex capere Eliam. & tunc ille monitus à deo, recessit: & multis diebus mansit iuxta torrentem, multis autem in domo huius viduæ. Ita quod vniuersum tempus fugæ eius fuit triennium. Vnde & subditur. dicēdo vade & ostende te Ach' ab. Triennium ergo occultationis ab Achab significatur. vt dem. Hebraicè habetur. & dabo pluuiam super faciem terræ. Prædicat deus Eliæ quod cum se manifestauerit regi, dabit pluuiam: vt intrepidus accedat propter beneficium pluuiæ affuturum, ob cuius defectum rex persequatur ipsum.

Abiit

Abiitque Eli' iahu vt ostenderet se Ach' ab: erat autem fames vehemens in Someron. Et vocauit Ach' ab Ho' bad' iahu qui erat super domum: Ho' bad' iahu autem timebat dominum valde. Hic Habdías (vt hebræi aiūt) est Habdías ille qui inter duodecim prophetas minores quartus supputatur. Fuitque cū excideret I' zebel prophetas domini tulit Ho' bad' iahu centum prophetas & abscondit eos quinquagenos & quinquagenos in speluncâ, et pavit eos pane & aqua. Quado & qua ratione I' zebel filia regis Sidoniorum ac vxor regis Ach' ab interfecerit prophetas domini, non est scriptum: sed hic commemorat factum. Appellatur autem prophetæ domini, viri religiosi qui diuinis laudibus publice insistebat: vt tempore Samuelis legimus chorum prophetarum cum musicis instrumentis laudasse deum. Et hinc apparet quod quantis idolatria vigeret in regno Israel, permittebatur tamē prophetæ (hoc est vacantes diuinis laudibus) in Israel à regibus Israel: sed ista regina alienigena persecuta est prophetas veri dei, impatiens forte publice laudari verum deum esse solum deum: ac per hoc vituperari suum Bahal. Dixit autem Ach' ab ad Ho' bad' iahu: vade in terram ad omnes fontes aquarum & in omnes valles. Sensus recte reddidit interpret, quantis significantur torrentes. forte inuenimus herbam & saluabimus equos & mulos, & iumenta non excidentur. Diuiseruntque sibi terram vt circumirent eam: Ach' ab inuit per viam vnā solus, & Ho' bad' iahu per viam vnā solus.

Cumque esset Ho' bad' iahu in via, Eli' iahu occurrit ei: & agnouit eum, ceciditque super faciem suam & dixit, nomen tu es dominus meus Eli' iahu. Cui ille respondit, sum: vade dic domino tuo, adest Eli' iahu. Et dixit: quid peccaui quod tradis seruum tuum in manum Ach' ab vt interficiat me? Viuit dominus deus tuus si est gens & regnum quo non miserit dominus meus ad querendum te. Hyperbole est ad manifestandum magnam inquisitionem quam fecerat rex in omnibus regnis & gentibus vicinis. & respondens cunctis non est hic, adiurauit regna & gentes quod minime reperieris, hoc est non contentus simplici responsione nunciorum suorum rex voluit testificationes iuratas à regnis & gentibus quod non repertus esset ibi Elias qui causam tantæ siccitatis se iactauerat. Et nunc tu dicis: vade dic domino tuo, adest Eli' iahu. Cuique recessero à te, spiritus domini asportabit te ad locum quem non cognoscas: & ingressus nuncio Ach' ab & non inueniens te interficiet me: seruus autem tuus timet dominum à pueritia sua. Nomen indicatum est domino meo quod feci cum interficeret I' zebel prophetas domini? abscondi de propheta

Kk ij

tj

ps domini centum viros quinquagenos & quinquagenos in speluncis, & paui eos pane & aqua. Et nunc tu dicis, vade, dic domino tuo ad est Eli iahu: & interficiet me. Dixitque Eli iahu: viuis dominus exercituum ante cuius vultum sto. Legendum est vt supra. Vinius Iehouah exercituum in cuius steti facie, quod hodie apparebo ei. Iurat Elias teste vita summi dei datis esse exercitibus caelorum & terrae. & manifestat modum quo nouit quod promittit: videlicet quod stetit in facie dei, contemplando & iussa faciendo. & propterea promittit quod nullo diuino raptu impeditur hodierna eius manifestatio personalis coram rege. Abiit ergo Ho' bad' iahu in occursum Ach' ab, et indicauit ei: inquit; Ach' ab in occursum Eli iahu. Cuique vidisset Ach' ab Eli iahu, dixit Ach' ab ad eum, tu ne es ille qui conturbas Israel? Ratione tantae ficitatis comminatae ab Elia, arguitur quod conturbat Israel: & ob hanc reprehensionem occurrit ei Ach' ab. Et dixit: no turbauit Israel, sed tu & domus patris tui, qui dereliquisti mandata domini & secuti estis Behalim. Directe respondet causam meritoriam turbationis non fuisse ipsum Eliam, sed regem & domum eius posthabendo mandata dei & colendo Bahal. Et nunc mitte, & congrega ad me totum Israel ad montem charmel: & prophetas Bahal quadringentos & quinquaginta & prophetas lucorum quadringentos, comedentes de mensa Izebel. Tacet author sermonem medium quo Elias post responsonem regi data de merito ficitatis, dulci sermone prouocauit regem ad congregandum populum & prophetas tam Bahal quam lucorum. & per prophetas intellige quasi clericos Bahal & lucorum: eos scilicet qui erant ministri cultus Bahal & lucorum.

Mistiq; Ach' ab ad omnes filios Israel: & congregauit prophetas ad montem charmel. Accessit autem Eli iahu ad totum populum & dixit: vsque quo claudicatis in duas partes? Hebraice habetur, in duas cogitationes? vsque quo ad instar claudicatum inter duas cogitationes (colendi videlicet Iehouah fontem effendi vel Bahal) perseuerabitis? Et hinc apparet quod diuisi erant tum quo ad personas, quibusdam colentibus deum creatorem caeli & terrae & multis colentibus Bahal: tum quo ad fluctuantes cogitationes in vno & eodem homine, an deum Abraham Ishac & Iacob an Bahal coleret. si dominus est deus. Hebraice habetur. si Iehouah Elohim. hoc est si fons effendi omnibus est gubernator & iudex. ite post eum, & si Bahal ite post eum. omnes enim proni sumus ad colendum illum deum

qui

qui est noster gubernator & iudex. & non respondit populus ei verbum. vt pote diuisus & ambiguus. Dixitq; Eli iahu ad populum: ego remansi propheta domini solus. manifestus in Israel: propheta autem Bahal sunt quadringenti & quinquaginta viri. Dentur nobis duo tauri, & eligant sibi taurum vnum & in frustra concidant eum & ponant super ligna ignem autem non supponant: & ego faciam taurum alterum & ponam super ligna, & ignem non supponam. Inuocateque nomina deorum vestrorum, & ego inuocabo nomen dei mei. Hebraice habetur. nomen Iehouah, sic enim nominatur deus Abraham Ishac & Iacob &c. et deus qui exaudierit per ignem ipse sit deus. Parui refert q; hebraice habet. & erit, Elohim qui respondebit in igne, ipse Elohim. Alias diximus quod Iehouah erat nomen proprium summi dei qui creauit caelos & terram: Elohim autem nomen commune a iudicio sumptum ad significandum iudices, appropriatum autem saepe ad significandum deum quatenus gubernat & iudicat nos. & propterea Elias proponit quod ille Elohim qui respondebit sacrificantibus sibi dando ignem vorantem holocaustum, ipse Elohim habeatur, ipse colatur vt deus gubernator & iudex. responditque totus populus & dixit, optima propositio quam locutus est Elias. Hebraice habetur. bona res, sed interpret extendit.

Dixitq; Eli iahu ad prophetas Bahal: eligite vobis taurum vnum & facite primi, quia plures estis, & inuocate nomina deorum vestrorum & ignem non supponatis. Non sunt verba prouocantis ad peccatum, sed dirigentis peccatum eorum in confusionem eorum & ignominiam Bahal. ad hoc enim referuauit sibi posteriore locum vt prius manifeste pateret impotentia Bahal & confusio eorum. Tuleruntque taurum quem dederat eis, non Elias, sed populus, non determinate, sed data optione. populus enim duos tauros protulit, & ipsi elegerunt alterum. & fecerunt & inuocauerunt nomen Bahal a mane vsq; ad meridiem dicendo, Bahal exaudiet nos. Hinc patet quod conuenerant partiendo diem: ita quod vsq; ad meridiem esset tempus sacrificii Bahal, postea autem esset tempus sacrificii Eliae. & non erat vox neq; qui responderet: transiiebantque altare quod fecerant. Hebraice habetur, et claudicauerunt super altare quod fecerunt. Nescio quae caerimonia haec esset: ignotus enim est nobis illorum ritus. Cuique iam esset meridiem, illudebat eis Eli iahu dicendo: clamante voce magna, quia deus vester est & forsitan loquitur aut in diuersorio est aut in itinere, aut certe dormit vt excisum. Hebraice habetur. quia Elohim

Kk iij ipfi

ipse, quia colloquii & quia additio ipsi, & quia via ipsi: forte dormiens ipse & excitabitur. Irridendo dicit voce magna inuocandum Bahal, quia ipse est Elohim: hoc est curam gerens. & propterea vel est in colloquio cum aliquo, vel superuenit ei aliquod negocium, vel est in itinere vel dormit. Clamabantque voce magna: & incidebant se iuxta ritum suum cultris & lanceolis, donec perfunderentur sanguine. Vide ad quantam dementiam deduxit eos diabolus.

Postquam autem transiit merities, prophetauerunt. hoc est cultum Bahal exercuerunt, donec venisset tempus quo sacrificium offerri solet. Hebraice habetur. usque ad ascensum muneris. Ipsum sacrificium appellatur munus, & offerre illud appellatur ascensus. usque ergo ad terminum expectatum significatur, & aliquantum post meridem. & non erat vox neque respondens neque attendens. Dixitque Eli' iahu ad totum populum, accedite ad me: accessitque totus populus ad eum, et curauit altare domini dirutum. hoc est instar curatis medici reparauit altare summi dei quod ibi erat dirutum: à quo autem olim fuerit ædificatum altare hoc, nescitur. Tulitque Eli' iahu duodecim lapides, iuxta numerum tribuum filiorum Iahacob. Simul Elias veneratur vniuersas tribus & patriarchas earum, & communem patrem Iacob ratione diuini beneficii collati Iacob mutando illi nomen. ad quem factus est sermo domini dicendo, Israel erit nomen tuum. Intelligendum est Eliam cõmemorasse hoc & aptissime ad propositum: quoniam Israel sonat dominabitur deus, & vere tunc implendū erat hoc in sacrificio illo: vt rei probauit euentus. Et ædificauit ex lapidibus altare in nomine domini: fecitque aqueductum quasi per duas aratiumculas. Hebraice habetur. & fecit canalem sicut mensuram duorum satorum sementis in circumitu altaris. Suleus similis sulco inter porcas debita mensura separatas significatur: cuius per ambitum altaris circumitus tantus describitur secūdum longitudinē vt in porca illius duo sata sementis feri possent: non enim in sulco, sed in porca seritur. Nescimus autem quantitatem mensuræ vocatæ Seah & interpretatæ satum. Composuitque ligna: & diuisit per membra taurū, & posuit super ligna. Et ait, implete quatuor hydras aqua & fundite super holocaustum & super ligna: dixitque iterate, & iterauerunt: & dixit tertio facite, & tertio fecerunt. Ibantque aqua per circumitum altaris: & etiam canalis impletus est aqua. Ex hoc quod canalis supradescriptu impletus

impletus aqua dicitur, habes supradictō sensu intelligendam esse latitudinem canalis.

Cumque iam tempus esset vt offerretur holocaustum. Hebraice habetur. Et fuit in ascensu muneris. hoc est offerendo sacrificiū. accessit Eli' iahu propheta, proculdubio ad altare: ipse enim sacerdotis fungebatur officio. & ait: domine Deus Abraham Ishac & Israel, ostende hodie quod tu es Deus Israel. Parui refert quod Hebraice habetur. hodie cognoscatur quod tu Elohim ad Israel. Potest tamen legi. in Israel. ad hoc enim hæc faciebat Elias vt cognosceretur quod Deus Abraham Ishac & Iacob esset verus Deus gubernator & iudex manifestatus in & ad Israel. & ego seruus tuus, & iuxta præceptum tuum feci omnia verba hæc. ne præsumptionis argui possim, & quod sacerdotis mihi officium vsurpo, & quod extra templum tuum sacrifico, & quod nouum miraculum promisi. Exaudi me domine exaudi me, & cognoscat populus hic quod tu es dominus Deus. Legendum est, quod tu Iehouah Elohim. hoc est quod tu Iehouah es Elohim iudex omnium. & tu cõuertisti corda eorum iterum. Hebraice habetur. & tu fecisti vertere cor eorum retro. Et est sensus, cognoscat etiam populus quod tu effecisti hoc nouo miraculo vt verteret cor eorum retro ab idolatria in qua ambulabant. Et in hoc petit conuersionem populi ad Deum verum. Oravit itaque primum pro honore Dei: deinde pro testimonio sui: & tertio pro conuersione populi. Cecidit autem ignis domini, & vorauit holocaustum & ligna & lapides. Ecce miraculum, & puluerem. ex quo loco camenti ædificatum erat altare. & aquam quæ erat in canali, linxit.

Viditque totus populus, & cecidit super faciem suam. adorandō summum deum. Ecce fructus in cordibus populi. & dixit, dominus ipse est Deus, dominus ipse est Deus. Dixitque Eli' iahu ad eos, apprehendite prophetas Bahal, nullus euadat ex eis: apprehenderuntque eos, & descendere fecit eos Eli' iahu ad torrentem. Cisson, & interfecit eos ibi. per populum. Et dixit Eli' iahu ad Achab ascende comede & bibe, quia sonus multæ pluuia est. Descripto opere Eliæ in sacrificio & confusione ac occisione idolatrarum, describitur restitutio pluuiæ desideratæ. placato siquidem Deo ob iustitiam factam in prophetas idolorum, instare iam pluuiam multam dicit se nosse Elias, tanquam tonitrua præcedentia pluuiam essent in aere, in quo nulla apparerat nubes. hæc enim metaphora vitur dicēdo vocē multi-

rudinis pluuia. Quauis possit vox hæc referri ad ipsum sonitum qui causatur ex multitudine pluuia: vt futura pluuia tanquam præfens significetur sonans.

Ascenditq; Ach' ab vt comederet & biberet: Eli' iahu autē ascendit in vertice Charmel, & pronus in terram posuit faciem suam. Iuxta Hebræum habetur, & prostravit se ad terram, & posuit faciem suam inter genua sua. Dux actiones successiuè narrantur. altera quod prostravit se in terram, orando pro pluuia quam illi promiserat Deus. altera quod deinde sedit in terra ponēs faciem suam inter genua sua, ad prosequendum supplicationē. Deus enim volens dare pluuia volebat intercedente nō exigua supplicatione Eliæ dare illā: & propterea Elias perseuerat orādo pro pollicita pluuia. Possumus tamē & rectius demonstrationē priorē referre ad gratiarū actionē Deo pro beneficio miraculi in igne holocausti & vindictæ Molatrarū cōuersionis que populi orationem aut inter genua referre ad pluuia. Et dixit ad puerū suum, ascende quæso & respice contra viā maris: qui ascendit & respexit & ait, non est quicquam: & dixit, reuertere septem vicibus. Videns Elias nullum adhuc pluuia signum apparere, consecratum septenarium numerum (à Deo sanctificante septimum diem, & à lege eundem numerū sanctissime decernente) venerādo indicit, tanquam adhibens etiam officia pueri sui vt orationes. vnde & septima vice interfectum effectum obtinuit. In septima autem vice dixit, ecce nubes parua sicut v' o' a viri ascendit e mari: & ait ascende & dic ad Ach' ab, iunge currum & descende ne remoretur te pluuia. Cumq; se reuertēt huc atq; illuc. Iuxta Hebræum habetur. Et fuit vsque sic & vsq; sic, & cæli contenebrati sunt nubibus & vento, & facta est pluuia grandis. Tēpus variarum actionum quibus se occuparūt ministri ac serui regis donec equitarent & rex ascenderet currū, significatur dicendo vsq; sic & vsq; sic. & est sensus quod interim cōtenebrati sunt cæli & fuit ventus cum nubibus. equitauitq; Ach' ab, & abiit in Iixchel. An inchoata pluuia ascēderit currū, nō est certū. Et manus domini fuit super Eli' iahu: & accinxit libos suos, & cucurrit ante Ach' ab donec veniret in Iixchel. Vt auctore Deo cognosceretur virūq; (videlicet & beneficium pluuia, & officium Eliæ exhibitum regi præeundo) describitur manus domini super Eliam. erat enim officium cursus istius velut declaratio diuini verbi quod olim prædixerat, q. nō erit pluuia multis annis nisi secūdū verbū ipsius Eliæ.

C A P.

Vincavit autem Ach' ab Izebeli omnia qua fecerat Eli' iahu: & quomodo occiderat omnes prophetas gladio. Misiq; Izebel nuncium ad Eli' iahu dicendo: sic mihi faciant dō & sic addant nisi hoc tempore cras posuero animam tuam sicut animam vini ex illis.

Timuit ergo Elias, & surgens abiit quocumque cum ferebat voluntas. Iuxta Hebræum habetur. Et vidit & surrexit & iuit ad animam suam, & venit Beersabah qua Iehuda. Audito nuncio saxe reginæ vidit periculum, & surrexit & iuit ad salutandam vitam suam: & primum declinauit à regno Israel ad terram Iudæ in locum qui dicitur Beersabah. & dimisit puerum suum ibi, filium viduæ Sarephanæ. Ionam prophetam aiunt Hebræi fuisse hunc puerum: qui ideo relictus est ibi, ne pateretur in deserto sequendo Eliam. Ipse autem perrexit in desertum, fugiens Izebel. viā vini dicit, intra desertum. veni que & sedit subter vnam iuniperam. Ne contendas cum interperantibus geneftam. & petiuit anima sue vt moreretur. Anima pro vita ponitur. Et modus quo petiit subiungitur. & ait suscipit mihi. Iuxta Hebræum habetur. multum nunc domine. hoc est multum vixi viuendo vsque nunc. tolle animam meam. Supplex rogat Deum vt faciat eum transire ex hac vita. Et rationem subdit. neque enim melior sum quam patres mei, qui mortui sunt, vt maior mea bonitas exigat perseuerare vitā meā. Sed quæstio occurrit quomodo verificantur hæc duo simul: quod Elias ex corde petat mori, & fugiat deliberato animo mortem. Solutio est quod Elias non fugiebat mortem, sed modum mortis, scilicet occidi ab Izebel: ne daret cornu peccatori, quasi prævalenti in deum cuius mandato occiderat Elias prophetas idolorū. Et decubuit & dormiuit subter vnam iuniperam: & ecce angelus domini tetigit eum. Hebraice habetur. & ecce isto angelus tangens eum. hoc est in hoc (videlicet quod dormiebat) angelus tactu excitauit eum. & dixit ei, surge, comede. Respexitq; & ecce ad caput eius subcinericius panis & Phiala aquæ: comedit ergo & bibit, & rursus decubuit. Reuersus est autem angelus domini secundo, & tetigit eum & dixit: surge comede, grande enim tibi restat via. Surrexitque & comedit & bibit: & ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus & quadraginta noctibus. Admiranda valde virtus data illi pani, vt sat esset labori itineris quadraginta dierum. vsque ad montem

Dei

Dei Choreb. Nominatur Deus Elohim. & Choreb appellatur mons Elohim, tum quia ibi primus apparuit Deus Mofi in flamma rubi ad liberandum populum de Aegypto: tum precipue quia Choreb pars est montis Sinai in quo apparuit Elohim legislator.

Cumque venisset illuc, mansit in spelunca. Hebraica dictio plusquam manere significat: videlicet quiescere dormiendo. & ecce sermo domini ad eum. dormientem ex hoc enim quod descriptus est dormisse in spelunca, insinuat quod dormienti apparuit alioquens eum angelus in persona Dei. & dixit ei, quid hic agis Elias? Iuxta Hebraum habetur. quid tibi hic Eli iahu? Interrogatio hæc non ex ignorantia, sed ex providentia processit: ut respondendo prepararetur Elias ad hoc ut instrueretur à Deo, tum de qualitate dignæ gubernationis, tum de provisione futura. Et dixit, zelando zelatus sum pro domino Deo exercituum: Ecce ratio quæ impulit Eliam ad ea quæ fecerat contra idolatras, quia dereliquerunt pactum domini. Legendum est, pactum tuum filij israel. Deum enim alloquitur. Pactum autem nominat, quia vere pactum fuerat in deserto sub monte Sinai de cultu vnius summi Dei, aspergente sanguinem Mose &c. altaria tua destruxerunt. erant enim altaria multa constructa ad honorem summi Dei in diuersis locis à tempore Abraham usque tunc, quæ ad tollendum penitus diuinum cultum à regno israel destructa erant. & prophetas tuos occiderunt gladio. In præcedenti capitulo commemorata est clades prophetarum Dei. & derelictus sum ego solus. Parui refert quod Hebraice habetur. & derelictus sum ego, solum ego. Et verum dicit inter Dei prophetas tunc manifestos. & querunt animam meam ut auferant eam. Et hoc directe respondet quæsito quid tibi hic Elias? potentiam reginæ fugiens maneo hic.

Et ait, egredere & sta in monte coram domino. Ex eo quod non dicit & ascende in montem sed stabis in monte, insinuat quod spelunca non erat in planicie, sed in ipso monte ita quod egrediens speluncam stabat in monte coram domino transiuro in specie sensibili. Et hic finitur sermo diuinus ad Eliam in spelunca & subiugendum more scriptorum fuisse quod Elias paruit diuino mandato & egressus stetit in monte: sed author libri subintelligendam hanc Eliæ obedientiam reliquit, subiungitur post narratum transitum Dei locum in quo egressus Elias stetit ad videndum transitum Dei. & ecce dominus transit.

transit. Hebraice habetur. & ecce Iehouah transiens. Egresso Elias ex spelunca & stante in monte ante portam speluncæ, describitur summus Deus transiens in specie sensibili. & spiritus grandis & fortis, subuertens montes & confringens petras coram domino. Apparatus præcedens ipsum deum describitur. primum enim antecedebat spiritus (hoc est ventus) gradis & vehemens, ita ut subuerteret montes & confringeret petras. Nullum montem tunc subuersum nullasque petras confractas legimus. & propterea nomine venti significatur non ipse corporeus ventus, sed species (hoc est sensibilis similitudo) venti, non qualiscunque sed magni atque fortis ad subuertendum montes & confringendum petras: quem admodum appellatione Iehouah transeuntis non ipse Deus sed species quædam intelligitur. non in spiritu dominus. Manifestatur quod in vento illo non representabatur præsens summus Deus. & post spiritum commotio. Leg. est. Et post spiritum tremitus. Et similiter subiugendum est. Non in tremitu dominus. apparuit. n. similitudo tremoris tanquam terremotus transiens post ventum: & declaratur quod nec in illo tremitu representabatur præsentia summi Dei transeuntis. Et post commotionem ignis, non in igne dominus. Tertio loco (videlicet post tremitem) transiit species ignis: & declaratur quod nec in illo igne representabatur præsentia Dei transeuntis. & post ignem sibilus aure tenus. Iuxta Hebraum habetur. & post ignem vox submissa subtilis. Deinde immediate sequitur.

Et fuit cum audiret Eli iahu. Aduerte prudens lector quod in hac quarta specie sensibili representabatur summus Deus transiens. Et quia sensibiles istæ species formatæ sunt ad instruendum Eliam & posteros de mysteriis diuinæ providentiæ, intelligendum est quod in hoc transitu diuino representante diuinam gubernationem, manifestatur primo Eliæ fugienti persecutionem reginæ multiplex modus vindicandi in promptu coram Deo: videlicet per ventum subuertentem & confringentem, per terremotum & per ignem: sed nullo istorum instrumentorum se velle uti puniendo Izebel manifestat, ex eo quod in nullo istorum diuina præsentia transeuntis significatur. Et per hæc tria comprehenduntur media omnia mirabilia ad vindictam, eo quod summa, media & infima describuntur: summa in igne, media in vento, infima in tremitu. Modus autem diuinæ gubernationis aduersus persecutores prophetarum eius manifestatur in quarto sensibili transeunte:

Dei Choreb. Nominatur Deus Elohim. & Choreb appellatur mons Elohim, tum quia ibi primus apparuit Deus Mose in flamma rubi ad liberandum populum de Aegypto: tum precipue quia Choreb pars est montis Sinai in quo apparuit Elohim legislator.

Cumque venisset illuc, mansit in spelunca. Hebraica dictio plusquam manere significat: videlicet quiescere dormiendo. Et ecce sermo domini ad eum. dormientem ex hoc enim quod descriptus est dormisse in spelunca, insinuat quod dormienti apparuit alioquens eum angelus in persona Dei. Et dixit ei, quid hic agis Elias? Iuxta Hebraum habetur. quid tibi hic Eli iahu? Interrogatio hæc non ex ignorantia, sed ex providentia processit: ut respondendo prepararetur Elias ad hoc ut instrueretur à Deo, tum de qualitate dignæ gubernationis, tum de provisione futura. Et dixit, zelando zelatus sum pro domino Deo exercituum: Ecce ratio quæ impulit Eliam ad ea quæ fecerat contra idolatras, quia dereliquerunt pactum domini. Legendum est, pactum tuum filij Israel. Deum enim alloquitur. Pactum autem nominat, quia vere pactum fuerat in deserto sub monte Sinai de cultu vnius summi Dei, aspergente sanguinem Mose &c. altaria tua destruxerunt. erant enim altaria multa constructa ad honorem summi Dei in diuersis locis à tempore Abraham vsque tunc, quæ ad tollendum penitus diuinum cultum à regno Israel destructa erant. Et prophetas tuos occiderunt gladio. In præcedenti capitulo commemorata est clades prophetarum Dei. Et derelictus sum ego solus. Parui refert quod Hebraice habetur. Et derelictus sum ego, solus ego. Et verum dicit inter Dei prophetas tunc manifestos. Et querunt animam meam ut auferant eam. Et hoc directe respondet quæsito quid tibi hic Elias? potentiam reginæ fugiens maneo hic.

Et ait, egredere & sta in monte coram domino. Ex eo quod non dicit & ascende in montem sed stabis in monte, insinuat quod spelunca non erat in planicie, sed in ipso monte ita quod egrediens speluncam stabat in monte coram domino transituro in specie sensibili. Et hic finitur sermo diuinus ad Eliam in spelunca. & subiugendum more scriptorum fuisse quod Elias paruit diuino mandato & egressus stetit in monte: sed author libri subintelligendam hanc Eliæ obedientiam reliquit, subiuncturus post narratum transitum Dei locum in quo egressus Elias stetit ad videndum transitum Dei. Et ecce dominus transit.

transit. Hebraice habetur. Et ecce Iehouah transiens. Egresso Elias ex spelunca & stante in monte ante portam speluncæ, describitur summus Deus transiens in specie sensibili. Spiritus grandis & fortis, subuertens montes & confringens petras coram domino. Apparatus præcedens ipsum deum describitur, primum enim antecedebat spiritus (hoc est ventus) grandis & vehemens, ita ut subuerteret montes & confringeret petras. Nullum montem tunc subuersum nullasque petras confractas legimus. & propterea nomine venti significatur non ipse corporeus ventus, sed species (hoc est sensibilis similitudo) venti, non qualiscunque sed magni atque fortis ad subuertendum montes & confringendum petras: quemadmodum appellatione Iehouah transeuntis non ipse Deus sed species quædam intelligitur, non in spiritu dominus. Manifestatur quod in vento illo non representabatur præsens summus Deus. Et post spiritum commotio. Leg. est. Et post spiritum tremitus. Et similiter subiugendum est. Non in tremitu dominus. appatuit. n. similitudo tremoris tãquã terremotus transiens post ventum: & declaratur quod nec in illo tremitu representabatur præsentia summi Dei transeuntis. Et post commotionem ignis, non in igne dominus. Tertio loco (videlicet post tremitem) transiit species ignis: & declaratur quod nec in illo igne representabatur præsentia Dei transeuntis. Et post ignem sibilus auræ tenuis. Iuxta Hebraum habetur. Et post ignem vox submissa subtilis. Deinde immediate sequitur.

Et fuit cum audiret Eli iahu. Aduerte prudens lector quod in hac quarta specie sensibili representabatur summus Deus transiens. Et quia sensibiles istæ species formatæ sunt ad instruendum Eliam & posteros de mysterijs diuinæ providentiæ, intelligendum est quod in hoc transitu diuino representante diuinam gubernationem, manifestatur primo Eliæ fugienti persecutionem reginæ multiplex modus vindicandi in promptu coram Deo: videlicet per ventum subuertentem & confringentem, per terremotum & per ignem: sed nullo istorum instrumentorum se velle uti puniẽdo Izebel manifestat, ex eo quod in nullo istorum diuina præsentia transeuntis significatur. Et per hæc tria comprehenduntur media omnia mirabilia ad vindictam, eo quod summa, media & infima describuntur: summa in igne, media in vento, infima in tremitu. Modus autem diuinæ gubernationis aduersus persecutores prophetarum eius manifestatur in quarto sensibili transeunte:

videlicet voce submissa subtili. in hac enim representabatur summus Deus trāsens. Et voce quidē eruditio, submissione vero quasi māfuetudo, subtilitate autē penetratio significat. Vox. n. auditu, qui sensus est disciplinæ, percipitur: & ideo aptē vox doctrinā erudientē nos significat. Et quēadmodū vox clamosa ex aliqua animi p̄turbatione procedit, submissa autē vox ex quieto māfuetōq; animo, sic ad significādū diuinā velut patiētū ac māfuetudinē in progressu ad vindictā, formata est vox nō clamosa, sed submissa. subtilis autē ad significādū q̄ penetratiua est cordiū electōrū: vt intelligamus vtilem esse electis huiusmodi vocē submissam: hoc est velut patientem ac māfuetum diuinæ gubernationis modum quō procedit ad vindictam eorum qui persequūtur sanctos eius. Potest nihilominus subtilitas vocis ad vindictæ efficaciam referri: vt quāuis vox māfuetā, penetratiua tamen ad efficaciam vindictæ appareat. Directe itaque per has sensibiles species instruit Deus Eliā quōd nō cum terribilibus instrumentis ignis, venti subuertentis aut terremotus, sed suaviter erudiendo cū māfuetudine & patiētia ad vtilitatem electōrum & efficacem punitionem malorum procedit ipse inter persecuciones suorum sanctorum. Et quia describitur Eliam audisse hanc vocem submissam subtilem, intelligēda est differentia inter tria prima sensibilia & hoc quartum sensibile: penes hoc quōd illa tria apparuerunt sensibilia sensu visus, hoc autem quartum sensibile sensu auditus. Et hinc habetur altera differentia quōd in illis tribus non fuerunt vt dictum est ventus ignis & tremitus, sed similitudines eorum visibiles transeuntes: in hoc autem quarto fuit vere formata vox audibilis submissa ac acuta, quam audiuit Elias, quā deus dixit Eliæ subiuncta. *operiuit faciem suam pallio suo.* indignum se arbitrans vt versus Deū præsensem aspiceret. intellexit enim in voce illa summum Deum transeuntem: vt ei promissum fuerat in spelunca dormiēti. *& egressus stetit in porta speluncæ.* Aduerte quōd egressus iste scribitur quidem post apparitionem istam, sed secundum ordinem historię fuit prius vt prædiximus: sed postea commemoratur describendo locum in quo colloquium cum Deo habuit. Et si iunxeris situm istum (videlicet ante ostium speluncæ) cum supradieto, videlicet stabis in monte: percipies quōd ostium speluncæ non erat in planicie, sed in monte Horeb. *& ecce vox ad eum.* nō alia vox quā

quā illa descripta submissa ac subtilis. repetitur enim ad manifestandum quid illa voce dictum fuerit: erat enim vox nō inanimati soni, sed articulate locutionis. *& dixit, quid hic quis Elias?* Legendum est. *quid tibi hic Eli? iahu?* Ecce quid dixit vox illa. idem autem querit à vigilante Eliā quod quæsierat ab eodem dormiente, vt hinc etiam manifestaret seipsum fuisse qui apparuerat ei in somnis. Et repetit quæstionem vt magis præparetur Elias ad intelligendum tam mysteria apparitionis sensibilis quā futuræ prouisionis quæ subiungitur. *Et dixit zelando zelatus sum pro domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pactum tuum filij Israel, altaria tua destruxerunt & prophetas tuos occiderunt gladio: remansitq; ego solus, & quarunt animam meam vt auferant eam.* Eandem penitus respōsionem dat Elias vigilans, quā dederat dormiens.

Et ait dominus ad eum. *proculdubio per illam vacem submissam ac subtilem. vade, reuerte in viam tuā.* Ecce prouisio suavis aduersus idolatras. *per desertum in Damascum.* Legendum est. *per desertum Damasci.* nō enim mittitur in Damascum, sed per viam deserti Damasceni. *cūque peruenerit illuc.* Iuxta Hebræum habetur. *& venies.* nec aliud adiungitur: sed immediate subditur. *& unges Chazacl in regem super Syriam. Et Iehu filium Nimsi unges in regem super Israel: & Elisab filium Saphat de Abel mechola, unges in prophetā pro te.* Prædicat ei quōd perueniet securus, & mandat tria: videlicet ungere duos reges & vnum prophetam. An autem ungere hoc in loco sumatur pro ipsa sensibili vnctione an pro constitutione, certum non est: executio siquidem vnctionum harum nusquam legitur facta per Eliam: immo & institutiones regum istorum non per Eliam, sed per Elisæum factæ leguntur. Verū hoc non aduersatur veritati scripturæ huius: quia hoc ipsum sic exequendum litera hæc significat, dicendo prophetam pro te: ad hoc enim Elisæus surrogandus dicitur pro Elia, vt loco Eliæ de mādato ipsius Eliæ exequeretur institutiones illorum duorum regum, Syriæ videlicet & Israel. *Et cruet ad eum gladium Chazaclis interficiet Iehu.* Ecce progressus diuinæ iustitiæ ad puniendum idolatras per istos reges & per autoritatem Eliæ, & non per terremotus ventos aut ignem. Hic est modus diuinæ gubernationis representatus per vocē submissam & subtilem. *& euadentem gladium Iehu interficiet Elisab.* Autoritate potius quā proprio opere intelligo, nisi ad percussionem

tionem puerorum de quibus inferius tractabitur hoc referatur. Nihil tamen prohibet & hæc ad literã vt sonat fuisse impleta, quanuis executio non sit scripta. Et remanere faciã in Israel septem millia, omnia genua quæ non curauerunt se Bahali. Duo dicit alterum quod septem millia erant in Israel qui nõ adrauerant Bahal: vt sciret Elias quod quanuis ipse esset solus propheta Dei manifestus in Israel, multa tamen millia hominum erant in Israel qui non fuerant idolatræ: alterum quod istos seruabit à gladijs istorum regum: vt sciret Elias quod non solius ipsius Eliæ curã habet, sed etiam tot millium contentiam non idola sed summũ Deum. & omne os quod nõ adrauit eum osculans manum. Iuxta Hebræum habetur. & omne os quod non osculatum est eum. Quæ admodũ cultum Bahal descripsit à genu flexione, ita describit ab osculo statux Bahal: his enim exterioribus signis exhibebat cultũ Bahal vulgus.

Abiitque inde, & reperit Elisah filium Saphat arãrem in duodecim iugis bouum. Iuxta Hebræũ habetur. & ipse arã, duodecim paria in facie eius. Duæ sunt sententiæ. altera quod Elisæus æqualiter arabat. altera quod ante faciem eius erant duodecim paria bouum, proculdubio arantium: vt subiũcta testatur. & ipse in duodecim iugis bouum arãtibz vnus erat. Iuxta Hebræum habetur. & ipse in duodecim. nec habetur aliud. Et est sensus quod ipse erat vnus ex duodecim hominibus arantibus eum duodecim paribus bouum. cũque venisset Elias ad eũ, misit palliũ suũ super eũ. Parui refert quod Hebraicè habetur. & transiit Eliã iahu ad eum, & iecit pallium suum ad eũ. Et reliquit boues & cucurrit post Eliã iahu. Vide nullã narrari vnctionẽ, sed iactũ pallij super eũ: quo tactu Eliã cor mutatũ est statim, vt initiũ institutionis ipsius in prophetã loco Eliæ intelligatur: reliquit enim statim boues, & cucurrit post Eliã. & dixit, osculer obsecro patrem meũ & matrẽ meã & veniã post te. hoc est cũ bona gratia parẽtũ recedere ex domo cõcede mihi, dixitq; ei, vade & reuertere, quod enim meum eras feci tibi. Iuxta Heb. habetur. quid enim feci tibi? Nõ sunt verba ignorantis factũ in corde Elisæi: sed manifestãtis causam talis factæ mutationis nõ fuisse ipsum Eliã sed Deũ, qui solus potest efficere mutationẽ cordis. Ac si apertius dixisset: ego nõ nisi pallio te tetigi, Deus autem tetigit cor tuũ. Reuersusq; est ab eo, & tulit par bouum & mactauit illud, & in aratro bouum coxit eis carnes. Vt acceleraret opus, vñs est aratro pro lignis ad coquẽdũ carnes.

& dedit populo & comederũt. Cõuiuũ celebrauit ob vocationẽ sui ad sequendũ Eliã. Surrexitq; & abiit post Eliã iahu, & ministrabat ei.

CAPVT. XX.

Ben hadab autem rex Syria congregauit totum exercitum suũ, & triginta duos reges secũ & equos & currus. Quilibet oppidi dominus intelligendus est rex: vnusquisque enim dominus alicuius vrbs, regio titulo insignitus erat. ascenditq; & obsedit Someron, & pugnauit corã eam. Misitq; nũcios ad Achã ab regem Israel in ciuitatem. Et dixit ei: sic dixit Ben hadad, argentum tuũ meum est & aurũ tuum meum est, & vxores tuæ & filij tui boni mei sunt. Petit rex Syria hæc pro cessatione ab oppugnatione ciuitatis Samarix. argentum quidem & aurum ad habendum proptio iure: vxores autẽ ac filios bonos in obides. Petit autem filios bonos ad differentiam filiorum regis qui non habebãtur in precio: ac si hodie diceremus filios tuos legitimos ad differentiam illegitimorum. Responditq; rex Israel & dixit: iuxta verbum tuum domine mi rex, tuus sum & omnia quæ sunt mihi. Consensit rex Israel.

Reuersi sunt autem nunciũ. Non contentus rex Syria petitis, iterum mittit nuncios multiplicãdo petita. & dixerũt: sic dixit Ben hadad qui misit nos ad te. Iuxta Heb. habetur. quia misit ad te dicendo, argentum tuum & aurum tuum & vxores tuas & filios tuos mihi dabis. Verba sunt regis Syria relata per eius nũcios regio nomine. repetit enim in primis quam fecerat petitionem, de argento & auro vxoribus & filiis ipsius regis: deinde addit nouam petitionem, subiungendo. Cras igitur hac eadem hora. Iuxta Hebræum habetur. Quid si sicut tempore crastino mittam seruos meos ad te, & scrutabuntur domum tuam & domos seruorum tuorum? Affirmationi æquiualeat huiusmodi interrogatio: exigit enim vt rex Israel admittat die crastino seruos regis Syria ad accipiendũ omnia optima tam ex domo regis quam ex domibus seruorum eius. Noua itaque petitiõ consistit in direptione totius ciuitatis quantum ad ea quæ sunt desiderabilia: hoc est quo ad preciosa quæque. nam vbi legitur. & omne quod eis placuerit. Hebraicè habetur. & erit, omne desiderabile oculorum tuorum ponent in manibus suis & tollẽt. Pulchra ergo & preciosa quæque mobilia petit.

Vocauit autẽ rex Israel oẽs seniores terræ & ait, cognoscite quæso & videte quoniã malũ insidiatur nobis. Hebraicè habet. quod malum

malum iste querens: misit enim ad me pro vxoribus meis & pro filiis meis & pro argento meo & pro auro meo. & non abnuī. Proponit rex senioribus terræ quod rex Syriæ non querit malum ipsius regis Israel solius, sed malum totius ciuitatis. & ad exaggerandum petitionem, manifestat senibus quod primæ petitioni quæ ipsum regem solum tangebatur non negauit assensum, sed habito illo assensu nouam hanc petitionem aduersus totam ciuitatem rex Syriæ addidit. Dixeruntque ad eum omnes seniores & totus populus: nō audias neque acquiescas. Respondit itaque nūciis Ben hadad: dicite domino meo regi, omnia pro quibus misisti ad seruum tuum in initio faciam, hanc autem rem non possum facere. Clara est responsio iuxta consilium senum & populi quod paratus erat adimplere primam petitionem, sed ab hac secunda se excusat, abieruntque nūci & rugulerunt ei verbum.

Remisitque ad eum Ben hadad & ait: sic faciant mihi dii & sic addant se suffecerit puluis Someron pugillis totius populi qui sequitur me. Iactantia potentiae ex multitudine pugnatōrum est, ex eo quod est tanta multitudo militum cum eo ut si quilibet pugillum terræ acciperet ex hauriretur totus puluis Samarie: hoc est tota terra ex qua cōstructi sunt aggeres in munimen murorum Samarie. Respondit autem rex Israel & ait: dicite ei. Superfluit ei: subintelligitur tamen, ne gloriatur accinctus aquē ut discinctus. Hebraicè habetur, sicut solutor, sed sensus in idē redit: proverbium enim obiecit rex Israel. Sonat autem proverbium, ne gloriatur accinctus ad prælium seu victoriam, sicut gloriatur soluens seu aperiens: hoc est qui iam victi & aperit thesauros soluitque sacculos eorum qui victi sunt. multa enim intercedere possunt inter os & offam. Et hoc directe aduersus iactantiam regis Syriæ fuit: propter quod ex citatus magis rex Syriæ mandauit oppugnari ciuitatem. Et fuit cum audiret verbum hoc, hibeat ipse & reges in tabernaculis & dixit seruis suis, circumdate ciuitatem. Hebraicè habetur, ponte, nec aliud adiungitur. Et immediate sequitur executio. & posuerunt super ciuitatem. Interpretes exposuere ponere verbo circumdandi.

ET ecce propheta vnus accessit ad Ach'ab regem Israel & ait, sic dixit dominus. Sine nomine quidem introducitur hic propheta, verax tamen & summi Dei propheta manifestatur ex subiunctis: nam Ichouah nomine prophetauit. certe vidisti. Hebraicè habetur, num vidisti totā multitudinem magnā hęc? Pensent-

Pensandam multitudinem magnam hostium proponit, vt magnitudo beneficij libretur. ecce ego trado eam in manus tuas hodie, vt scias. Hebraicè habetur, & scies, tam mirabili experimento. quod ego sum dominus. Et ait Ach'ab, per quem? Parui refert quod Hebraicè habetur, in quo? tradet mihi dominus hodie hanc multitudinem. & ait: sic dixit dominus, per pedessequos. Hebraicè habetur, in pueris principum prouinciarum. Pueri non ætate dicuntur, sed officio ministrandi in re militari. principes enim prouinciarum proprios habebant iuuenes assistentes eis in armis. & ait, quis incipiet prælium? & dixit, tu. Quæ subiectam executionem: & perpende quod non quæsiuit Ach'ab à propheta, quis inter nos Israelitas incipiet prælium, sed quis incipiet an rex Syriæ an ego. Quæsiuit enim an expectandum esset quod hostes inciperent prælari, an ipsi Israelitæ deberent aggredi hostes. & propterea propheta respondit, tu inchoabis prælium: hoc est tu cū gente tua pueris prouinciartm præcedentibus aggredieris hostes.

Recensuit ergo pueros principum prouinciarum, & fuerunt ducenti & trigintadu: & post eos recensuit totum populum omnium filiorum Israel, septem millia. Et egressi sunt in meridie: Benhadad autem hibeat obrinus in tabernaculo. Legendum est, in tabernaculis, ipse & trigintadu reges. referuntur enim tabernacula multa ipsius & aliorum regum ab estu meridiani solis protegentia reges. cum eo. Superfluunt istæ duæ dictiones, qui in auxilium eius venerant. Egressi sunt autem pueri principum prouinciarum in prima fronte: misitque Benhadad, qui nunciauerunt Legendū est. & nunciauerunt ei dicendo, viri egressi sunt de Someron. Et ait: si pro pace egressi sunt, capite eos viuos, & si ad prælium egressi sunt, viuos capite eos. Prius nunciauerunt regi egressum virorum de Samaria: deinde misit rex ad exercitum circa ciuitatem existentem, mandando quod siue pro pace, siue pro bello venissent, non interficiant eos, sed apprehendant viuos. vere enim potatum viuos magnam confidentiam regi Syriæ dabat, vt pro nihilo haberet hostes & in potestate sua arbitraretur esse capere illos viuos. Egressi sunt ergo pueri principum prouinciarum de ciuitate: et exercitus qui sequebatur eos. Et percussit vnusquisque, proculdubio puer principum prouinciarum. virū contra se venientē vt impleretur verbum propheta. percussit autem tanto facilius, quanto ad capiendum eos viuos veniebant Syri. fugeruntque Syri, & persecutus est eos Israel. Ecce victoria. &

enast Ben'hadad rex Syria in equo cum equitibus suis. Hebraicè habetur. & equites. vt intelligamus pedites percussos fuisse, & versos in fugā: & ideo equites fugisse. Egressus est autem rex Israel, & percussit equos & currus: & percussit Syros plaga magna nimis. Superfluit dictio nimis.

Accesit autem propheta ad regem Israel. idem, vt par est credere. & dixit ei: vade confortare, & scito, & vide quod facias, sequenti enim anno rex Syria ascendet. Parui refert quod Hebraicè habetur, in reuersione anni rex Aram ascendens contra te. tempus enim idoneum ad bellum sequentis anni significatur. Serui autem regis Syria dixerunt ei: dñi montium sunt dñi eorum, ideo superauerunt nos: verumtamen pugnemus contra eos in campestri, & videbis quod superabimus eos. Vide cæcitatem existimantium limitatam virtutem ad montes esse diuinam potentiam. Et rem hanc fac: amoue reges vnumquemque de loco suo. & pone duces pro eis. Tu autē numerabis tibi exercitum secundū exercitum qui tibi cecidit, & equos secundū equos pristinos & currus secundum currus quos ante habuisti: & pugnabimus cōtra eos in campestribus, & videbis quod superabimus eos: audiuitq; vocē eorū, & fecit sic.

Et fuit in reuersione anni, recessit Benhadad Syros: & ascendit in Aphec vt pugnaret cōtra Israel. Porro filij Israel recessit sunt, & acceptis cibariis profecti sunt in occursum eorum: & castrametati sunt filij Israel contra eos quasi duo parui greges caprarum, Syri autem repluerunt terram. Et accessit vir Dei. Ille met creditur propheta qui præterito anno prædixerat: & nominatur Deus Elohim. & dixit ad regem Israel, sic dixit dominus: quia dixerūt Syri. Deus montium est dominus & non est Deus vallium. Hebraicè habetur. Eloha montium Iehouah & non Eloha vallium dabo totā multitudinem hęc magnam in manū tuā. Manifestè blasphemauerant ipsum fontē effendi sumnū Deū. & non ex merito Israelitarū, sed ad cōfutandā blasphemiam Syrorum, diuina iustitia manifestatur exercēda aduersus Syros. et scietis quod ego sum dominus. experimento etiā hoc vos Israelitæ scietis quod cōfutationis Syrorū, & notitiæ Israelitarum. Dirigebant itaque septem diebus ex aduerso hi atque illi acies. Legendū esset. Et castrametati sunt isti de regione illorū septem dies. modus enim castrametandi & tempus describitur. septimo autem die cōmissum est præliū, percusseruntq; filij Israel de Syris centum millia peditū in die vna. Fugerunt autem qui remanserunt in Aphec ad ciuitatem, & cecidit murus super viginti septem millia virorum qui remanserant.

Mirabilis Deus in tanta plaga. Ben'hadad autē fugiens ingressus est ciuitatē in cubiculū in cubiculo. hoc est ī penetralia dom⁹.

Dixeruntque ei serui eius: ecce obsecro audiuimus quod reges domus Israel clementes sint. Hebraicè habetur. reges gratia ipsi. Cōfidunt in gratia solita regum Israel. ponamus itaque. Licet litera sonet inuitationem regis ad simul eūdum, subiūcta tamen testatur quod serui de seipsis tantū loquūtur. & sic sonat hebraica litera. ponemus nunc saccos in lumbis nostris & funes in capitibus nostris & egrediemur ad regē Israel, forsitan viuificabit animam tuam. Petitori veniā ac vitā, signa assument penitētium induentes saccos & apponētes funes in capitibus: loco quorū hodie ponūt cingulū in collo petētes veniā. Accinxeruntq; saccis lābos suos & posuerūt funes in capitibus suis: veneruntq; ad regē Israel & dixerunt. seruus tuus Benhadad dixit vinat quæso anima mea: & dixit, si adhuc viuūt. frater meus est. Quod acceperūt viri p̄ omine: & festinātes rapuerūt verbum ex ore eius, & dixerunt, frater tuus Ben'hadad viuūt. Superfluit viuūt. Dixerat rex Israel si viuūt frater meus ipse. respōdet statim affirmādo quod sub cōditione rex dixerat: videlicet q̄ Bēhadad est frater tuus. ex illa enim cōditionali statim intulerūt hęc cōclusionē, quia sciebāt ipsum viuere. & dixit ei, ite & adducite eum: egressusque est ad eū Benhadad. Hinc apparet q̄ sine Bēhadad serui eius iuerūt supplices ad regē Israel. & ascendere fecit eū in currū suū. Nō habetur in Hebræo suū: quanuis verisimile sit q̄ honorauerit eū tāquā fratrem ī proprio currū. Dixitq; ad eū: ciuitates quas tulit pater me⁹ a patre tuo reddā. Cōditiones scribunt fœderis oblatæ a rege Syria. & plateas fac tibi in Damasco sicut fecit pater meus in Someron. An plateæ istæ fora significet venalium rerum exēpta, an tribunalia dicēdi ius in plateis seu exigēdi vectigalia, non est certum. & ego fœderatus recedē a te. Iuxta Hebræum habetur. & ego in fœdere mittā te. Et sunt verba regis Israel responsiua ad regem Syria. subaudiendum est in litera, & respōdit rex Israel & ego in fœdere quod offers mittam te in terram tuam. pepigitque cum eo fœdus, & dimisit eum.

Et vir vn⁹ de filiis pphetarū dixit ad sociū suū in sermone domini. hoc est mādādo ei ex parte dei: hūc enim sensū subiūcta inobediētia testat. pcuteme quæso: at ille noluit eū pcutere. Dixitq; ei, quia noluisti audire. Hebraicè habet. quia nō audiuisti vocē domini. vt. n. alias diximus valde amicū fuit interpei verbū nolo: millies. n. illud addidit, ecce recedes a me, & pcutiet te leo.

Il q̄ cūmque

etiamque paululum recessisset ab eo. Interpres addidit paululum; forte quia Hebraicè habetur. *Et inuit à latere eius. sed per hoc non scribitur an paululum aut multum iuerit. Et inuenit eum leo & percussit eum. Inuenitque virum alium, & dixit percute me quos: & percussit eum & vulnerauit.* Intellige diuino præcepto paruiffe hunc percutientē, sic quod sanguis emanauerit. excusantur enim hæc, quia Deo iubente fiebant. Et ut subinuncta inuunt percussio fuit in capite, ut propheta proprii capitis vulnere repræsentaret regi Israel vulnus ipsius regis in anima. assumpsit enim personam regis quatenus deliquerat rex parcendo regi Syriæ: & propterea voluit etiam vulnere sui capitis testificari vulnus tum supremæ partis animi regis Israel, tum vulnus populi in rege illius capite. deliquerat enim rex Israel cõtra diuinũ honore parcendo blasphemio sentiēti quod Iehouah esset Elohe motium & nõ valliu.

*Abiit ergo propheta, & occurrit regi in via: & mutauit a persio-
ne pulueris os & oculos suos.* Iuxta Hebræum habetur. *Et mutauit se cum linteo super oculos suos.* Dicitio interpretata linteo, an vere esset linteum, noli cõtendere: plaga tamen suadet ut intelligamus linteum ad operiendum plagã. solent enim vulnerati in capite inuoluere caput linteo: quod iste traxit vsque ad oculos ne agnosceretur propheta, sed crederetur à rege vnus de populo petens iustitiam, & sic rex daret sententiam contra seipsum regem nesciens. Cũque rex transisset. Legendum est. *Et fuit rege trãscunte, ipse clamauit ad regem. nã transeũte rege clamauit.* & dixit, *seruus tuus egressus est ad praliandum cominus.* Iuxta Hebræum habetur. *in prope bellum.* hoc est in locum propinquum loco belli. *cũque fugisset vir vnus.* Hebraicè habetur. *Et ecce vir recessit.* Quadrat autem ut de recessu fugæ à castris intelligatur. *adduxit eum quidam ad me.* Hebraicè habetur. *Et venit ad me vir.* Alter vir apprehēdens fugitiuum describitur. & ut subiuncta testantur, vir autoritatis fingitur: alioquin non appouisset subiunctã penam. Dixi fingitur: quia non res gesta, sed parabola est ista, assumpta à propheta ad manifestandum regi Israel ipsius regis peccatum & penam. *Et dixit: custodi virum istum, si deficiendo deficiet, erit anima tua pro anima eius aut talentum argenti appendes.* Dum autem ego turbatus huc illucque me verterem, subito non cõparuit. Hebraicè habetur. *Et fuit seruus tuus faciens hic & hic, & ipse non ipse.* Occupationem variam sibi accidisse qua non aduertit quando

quando datus sibi in custodiam non est amplius visus, narrat huiusmodi enim disparitionem significat dicendo quod ipse non ipse. *Et ait rex israel ad eum, hoc est iudicium tuum quod ipse definiisti.* At ille statim absterxit puluerem de facie sua. Hebraicè habetur. *Et festinauit & amouit linteum de super oculos suos, ut agnosceretur à rege post datam sententiam quod esset propheta.* & agnouit cum rex Israel quod de propheta esset. *Et ait ad eum, sic dixit dominus: quia dimisisti virum dignum morte de manu tua.* Hebraicè habetur. *destructum meum* (seu virum retis mei) *de manu.* Si prima lectio placet, rex Syriæ appellatur à Deo destructus meus, quia vere ipse destruxerat illius exercitum. si vero secunda amplectitur lectio, vere quoque rex Syriæ vir retis diuini dicitur, quia tanquam comprehensus intra rete fuit ab ipso Deo. *est anima tua pro anima ipsius.* Diuina iniuria in facto scedere cū rege Syriæ hinc apparet. *Et populus tuus pro populo eius.* Punitur ergo etiam populus pro peccato regis. *Et abiit rex Israel in domum suam audire contemnens.* Parui refert quod Hebraicè habetur potius tristitia quàm contemptus. *Et furibundus: & venit in Someron.*

CAPVT XXI.

T fuit post verba hæc, vinea erat Naboth Iizrehelita qui erat in Iizrehel: iuxta palatium Ach' ab regis Someron. Locutus est autem Ach' ab ad Naboth dicendo: *da mihi vineam tuam & erit mihi in ortum olerum, quia vicina est prope domum meam: daboque tibi pro ea vineam meliorem illa, aut si bonum in oculis tuis dabo tibi argenteum precij eius.* Cui respondit Naboth: *propitius sit mihi dominus.* Hebraicè habetur. *absit mihi à Iehouah ut dem hereditatem patrum meorum tibi.* Horrentis est alienate antiquam hereditatem a norum.

Venit ergo Ach' ab in domum suam indignans & sfendens. Eadem dictiones sunt quæ in calce præcedentis capituli scriptæ sunt: puta. *tristis & furibundus.* passionis enim animi se sequentes significantur. super verbum quod locutus fuerat ad eum Naboth Iizrehelita, dicendo. *non dabo tibi hereditatem patrum meorum: decubuitque super lectum suum, & auertit faciem suam & non comedit panem.* Ingressa est autem ad eum Iizrehel vxor eius: & dixit ei, *quid est hoc vnde spiritus tuus tristis est & in non comedit panem?* Qui respondit ei: *locutus sum Naboth Iizrehelita & dixi ei, da mihi vineam tuam pro pecunia, aut si tibi placet, dabo tibi vineam pro ea: & dixit, non dabo tibi vineam meam.* Di-